

Ukształtowanie powierzchni Gminy Żarnów

Gmina Żarnów jest położona w południowej części **Wzgórz Opoczyńskich**, stanowiących łagodne przejście z **Wyżyny Kielecko - Sandomierskiej** ku równinom **Mazowsza**. Wzgórz Opoczyńskie to występujące na powierzchni utwory jurajskie, tworzące dwie płaskie antykliny, rozdzielone synkliną, którą wypełniają skały wieku kredowego. Gmina Żarnów leży na jednej z tych antyklin, charakteryzującej się obszarem o nierównej konfiguracji. Ten krajobraz nieregularnie porozrzucanych pagórków pochodzenia morenowego, składa się z bardzo wielu **dolin i wzgórz**. W północnej oraz w części centralnej Ziemi Żarnowskiej - przeważają **doliny**, natomiast we wschodniej i zachodniej części gminy - łagodne **wzgórza**.

Największe wzniesienia w gminie stanowią Sielecka Góra i Diabla Góra, które są najwyższymi punktami Wzgórz Opoczyńskich. **Sielecka Góra** jest nieco wyższa, bowiem jej wysokość bezwzględna wynosi **285,6 m n.p.m.**, natomiast wysokość **Diabiej Góry** sięga **285,1 m n.p.m.** Zbocza Diabiej Góry od strony wschodniej, a Sieleckiej Góry od strony zachodniej, charakteryzują się dość znacznymi **wysokościami względnymi** (mierzonymi od szczytu do podnóża wzniesień), sięgającymi nawet 50-80 metrów. Mimo, iż **szczyty** tych wzniesień są obecnie zalesione, to jednak są atrakcyjnymi punktami widokowymi dla turystów, a dawniej ułatwiały orientację w terenie wszystkim okolicznym mieszkańcom.

Rezerwat przyrody „Diabla Góra”

Diabla Góra jest miejscem szczególnym dla mieszkańców okolicznych wsi. Wznosi się wśród acydofilnych lasów dębowych i borów sosnowych, na **pograniczu opoczyńsko - koneckim**. Bujnie rozwijająca się tam flora na miejscowych kwaśnych glebach, znalazła optymalne warunki rozwoju. Na szczycie góry i na jej stokach, zalegają szczytne **bryły żółtego i różowego piaskowca**, które dały początek fantastycznej opowieści ludowej o próbie budowania tutaj piekła przez diabły. Z tym miejscem wiąże się również przysłowie: „**Gdy od Diabiej Góry idą chmury, to dzień dżdżysty i ponury**”. W obrębie wzniesienia, zwłaszcza w północnych jego partiach (w okolicach wsi Wolica), znajdują się **kamieniołomy**, znane już w XV wieku i określane nazwą „**Góra Skórkowska**”. W XIX wieku wokół Diabiej Góry toczyły się **walki powstańcze**. W latach I wojny światowej (1914 - 1915) przebiegała tam linia **frontu** pomiędzy wojskami rosyjskimi i austriacko - niemieckimi. W okresie II wojny światowej toczyły się tam krwawe walki partyzantów 25 pp AK z hitlerowcami, a słynna **bitwa pod Diablą Górą** odbyła się w dniu 16 sierpnia 1944 roku. Od 1988 roku Diabla Góra jest **rezerwatem leśno - krajobrazowym (159 ha)**, w którym ochronie podlega „**wzgórze piaskowcowe z borem mieszanym**”. O Diabiej Górze - również na stronie 27.

Rezerwat przyrody „Jodły Sieleckie”

W pobliżu masywu Sieleckiej Góry, wśród lasów iglastych, znajduje się inny, choć również bardzo interesujący **rezerwat przyrody „Jodły Sieleckie”**. Posiadający ponad **33 ha** rezerwat leśny, powstał po to, by chronić rzadkie w regionie stanowiska jodły na granicy jej zasięgu, zachowywać i przywracać naturalny charakter tym fragmentom zbiorowisk roślin, które mają zaburzoną strukturę oraz chronić stanowiska roślin, uznanych za rzadkie. Inną, ważną funkcją rezerwatu jest zachowanie tzw. **dukli** - świadectw wydobywania tu ubogich, syderytowych **rud żelaza** metodą odkrywkową, a także obserwacja regeneracji **ekosystemu leśnego** na obszarze zmienionym przez prymitywne górnictwo kopalin. Wiadomo, iż od zarania dziejów wokół Żarnowa wydobywano **bogactwa mineralne**: drobnoziarniste piaskowce jurajskie, rudy żelaza, gliny i iły ceramiczne, piaski i żwiry.

W związku z rozwojem górnictwa, tutejszy **krajobraz**, nawet na terenach równinnych, został znacznie zmieniony, przez co obecnie jest bardzo urozmaicony. Liczne odkrywki, kamieniołomy, wyrobiska i hałdy są pozostaściami po dawnych kopalniach, znajdujących się w okolicach **Żarnowa, Sielca, Nowej i Łysej Góry, Paszkowic, Chełst, Tresty Wesolej, Myślborza, Ruszenic, Pilichowic, Klewa i Skórkowic**. Zamieszkujący te terytoria ludzie, wydobywający wymienione skarby przez wieki - to potomkowie dawnych **gwarków**, poszukujących surowców, zaliczanych do najlepszych na ziemiach polskich. XIX - wieczny geograf W. Polittowski w swojej „**Jeografii Królestwa Polskiego**”, nazwał okoliczną ziemię - „**porcelanową**” i stwierdził, że eksploatowane w okolicach Żarnowa **gliny i iły** należą do najlepszych i najbardziej wartościowych w kraju.

Złóża piaskowców na Ziemi Żarnowskiej

Okolice Żarnowa znane są w kraju z występowania **piaskowców drobnoziarnistych o lepszczu krzemionkowym**. Pochodzące z dolnej jury piaskowce, zalegające stosunkowo płytko pod powierzchnią ziemi, początkowo są bardzo łatwe w obróbce, ze względu na swą miękkość. Dopiero po pewnym czasie nabierają odpowiedniej twardości.

Pokłady piaskowców są naszym rodzimym skarbem, występują prawie na całym obszarze gminy i są eksploatowane z licznych odkrywek. Wyroby z żarnowskiego piaskowca, takie jak **żarna, taczalniki, oselki, kamienie młyńskie, płyty, epitafia, pomniki, posagi** i rozmaite **elementy architektoniczne**, były znane już w czasach historycznych i są nadal bardzo trwałe. Najważniejszym tego przykładem jest nasz monumentalny **kościół św. Mikołaja w Żarnowie**, cały zbudowany z regularnie obrabionych bloków piaskowca, którego najstarsza część romańska (wraz ze znakomicie zachowaną obronną wieżą) ma prawdopodobnie **ponad 900 lat** i nadal jest w doskonałym stanie. Obecnie ten surowiec wykorzystywany jest do celów budowlanych i drogowych, a także do produkcji płytek elewacyjnych. Pokłady jurajskich piaskowców wydobywane są z licznych odkrywek, usytuowanych w obrębie miejscowości **Sielec, Tresta Wesolej** (obecnie część Żarnowa), **Myślbórz, Pilichowice, Ruszenice, Dąbie, Klew** i w rejonie **Diabiej Góry**. Żarnowski piaskowiec jest bardzo wysoko oceniany w kraju.

Z. teki Mariana Chochowskiego

Kościół
św. Mikołaja
w Żarnowie